

Ympäristö muuttuu – muuttuuko ihminen?

NIEMELÄ, JARI, EEVA FURMAN, ANTTI HALKKA, EEVA-LIISA HALLANARO & SANNA SORVARI (2011; toim.). *Ihminen ja ympäristö*. 462 s. Gaudeamus, Helsinki.

Ihmissen ja ympäristön suhdetta pohtivan teoksen toimittaja, professori Jari Niemelä palkittiin maaliskuussa 2012 J. V. Snellman -tiedonjulkistamispalkinnolla ansiokkaasta toiminnasta tieteellisen tiedon välittäjänä. Hän on siis ollut oikea henkilö kokoamaan ja toimittamaan muiden ympäristöalan asiantuntijoiden kanssa tuhdin tietoteoksen ihmisen ja ympäristön välisestä herkästä ja monimutkaisesta vuorovaikutussuhteesta. Lähes satapäisen kirjoittajajoukon toteuttamassa monitieteisessä kirjassa käsitellään sitä, kuinka ihminen elää jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, hyödyntäen luontoa yhä kiihtyvässä määrin. Maapallon luonto kestää paljon, mutta monet kestokeyvyn haitalliset muutokset ilmaantuvat elinympäristöihin hiljakseen, jolloin niitä saatetaan sietää pitkään. Ympäristön kehityskulun arvioimiseksi tarvitaan tieteellisiä malleja ja ymmärrystä myös menneisyyden tapahtumista. Ilmasto, vesistöjä ja maa-alueita koskevat tutkimukset ja mallit osoittavat, että luonto ja ihmiskunta tulevat kohtaamaan hätkähdyttäviä muutoksia.

Teoksessa tuodaan esille sekä maailmanlaajuisia että paikallisia ympäristöongelmia, pohditaan luonnon itseisarvoa ja ihmisen kytkeyttä luontoon, sekä esitellään tuoreita näkökulmia ihmisyhteisöjen vastuunkantoon. Teoksen aihepiirit ulottuvat geeneistä ilmastoon ja luonnon monimuotoisuudesta vieraslajeihin. Kirja matkaa tropiikista tuntureille ja meristä metsiin. Lukija pääsee tutustumaan kiehtovalla tavalla maapallon ekosysteemeihin ja saa monipuoliset ja kiinnostavat perustelut sille, miksi luonnon tasapaino on vaakalaudalla. Ihmisen muokkaamia ympäristöjä teos käsittelee usealla mittakaavatasolla; aihepiirit ulottuvat koko maapallon asuttamisesta ja kaupungistumisesta yksittäisen ihmisen märkeilyyn. Ruohonjuuritasolle edetessään teos korostaa yksilön valintojen ja päätösten merkitystä. Kestävä luontosuhde rakennetaan jo lapsena ja se kantaa läpi elämän.

Kirjan osioihin on sijoitettu suuri määrä teemalaatikoita, joissa esitellään erilaisia pikakatsauksia ja tapaus-tutkimuksia kuhunkin teemaan liittyen. Teemalaatikoissa kerrotaan muun muassa tiivistetysti luonnonsuojelusta,

annetaan esimerkkejä eri lajien ja elinympäristöjen tämänhetkisestä tilasta ja arvioidaan tulevia muutoksia. Suurin osa teemalaatikoista täydentää ja tiivistää hienosti käsiteltävää asiakokonaisuutta. Välillä lukijalle tulee kuitenkin tunne, että kirjaan on haluttu ottaa mukaan ”kaikkea mahdollista”, jolloin joidenkin tutkijoiden kirjoituksia on täytynyt sovittaa keskelle valmista kokonaisuutta.

Kirjan rakenne on looginen. Ensinnä esitellään luontoa systeeminä, sitten käsitellään luonnon ja ihmisen välistä vuorovaikutussuhdetta. Mutta juuri tämän vuorovaikutussuhteen moniulotteisuuden takia teoksen sisälle kootut kokonaisuudet tuntuvat hieman keinotekoisilta. Kansien väliin on ahdettu valtavasti asiaa laidasta laitaan ja teemat vaihtelevat välillä aika yllättävästi. Esimerkiksi idyllisistä perinnemaisemista hypätään sotiin ja niiden luontovaikutuksiin, trooppisilta soilta matkataan tuntureille ja jätteistä liikenteeseen. Rakenteessa näkyy selkeästi se, että kirjoittajia on paljon. Teoksen selkeää kokonaisuusnomaa tämä ei kuitenkaan häiritse. Teemalaatikat on listattu sisällysluetteloon, mikä osoittautuu hyväksi ratkaisuksi. Kirjassa on paljon komeita valokuvia, jotka keventävät lukuelämystä painavan asian rinnalla. Tieteellisiä diagrammeja tai taulukoita esitetään vain vähän.

Teos auttaa ymmärtämään ympäristöongelmien syitä ja seurauksia sekä tarjoaa niihin myös ratkaisuja. Kirjoittajat painottavat erityisesti yksilön ja yhteisöjen vaikutuksen mahdollisuuksia. Kirja on kirjoitettu kansantajuisesti ja tarjoaa ajateltavaa kenelle tahansa ympäristöasioista kiinnostuneelle. Kattava teos soveltuu myös opetusmateriaaliksi sekä poliittisen päätöksenteon avuksi. Parhaiten teos toimii kuitenkin ajatusten herättäjänä.

Kirjassa painotetaan, että ihmisen ja ympäristön suhde voi muuttua, ja lähtökohta on jokaisen kansalaisen omisissa valinnoissa. Ympäristö muuttuu kuitenkin yhä nopeammin ja kehityksen suunnan muuttamisella alkaa olla kiire. Teoksen kansikuvassa avoijalkainen onkiva tyttö vie ajatukset tulevaisuuteen. Kuva konkretisoi kirjan sanoman: vielä ei ole liian myöhäistä varmistaa monimuotoisen luonnon säilymistä myös tuleville sukupolville.

HENNA SORMUNEN
Maantiiteen laitos,
Oulun yliopisto

